

newsLetter

ženy a věda

GENDER A GRANTOVÁ PODPORA

LEDEN 2011

OBSAH

■ GENDER A GRANTOVÁ PODPORA

■ SLOUPEK ANNY ARC

■ ROK CHEMIE A SNÍDANĚ VĚDKYŇ

■ KNIŽNÍ AKTUALITY

■ NOVINKY Z INFOMATU

■ AKADEMICKÉ PÁRY

■ ROZHOVOR S PAVLÍNOU RYCHTEROVOU, NOSITELKOU GRANTU ERC

NEWSLETTER LEDEN 2011

Měsíčník newsLetter vydává bezplatně NKC-ŽV, projekt Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. financovaný v rámci programu EUPRO MŠMT (kód OK 08007). ISSN 1801-7339

Adresa redakce Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce Alice Červinková, Kateřina Cidlinská, Marcela Linková, Hana Tenglerová, Marta Vohlídalová

Grafika Anna Issa Šotolová

Příspěvky zasílejte na news@zenyaveda.cz
newsLetter lze objednat na webových stránkách www.zenyaveda.cz

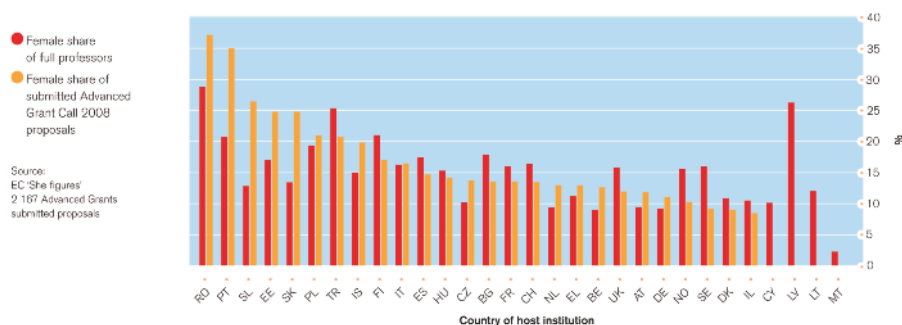
V prvním letošním čísle newsLetteru se věnujeme grantům. Účelové financování se stává stále důležitější komponentou financování vědy a výzkumu, roste počet výzkumnic a výzkumníků, kteří jsou financováni čistě prostřednictvím grantů (tzv. contract research staff), a tento trend se má dle Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací pro roky 2009-2015 nadále posilovat. Proto je důležité se ptát, zda jsou grantové peníze rozdělovány bez předsudků, rovným způsobem, a jak vůbec probíhá rozhodování o udělení grantu. Studií na toto téma je v zahraničí povícero – Alice Červinková zde představuje studii EMBO, kterou si tato organizace vypracovala s cílem odhalit, zda své prostředky rozděluje bez předsudků. Studií je ale více: situaci v Holandsku například analyzovala Margo Brouns v článku z roku 2000. Tomu, jak myslí profesori, když rozhodují o udělení grantů v USA, se ve své stejnojmenné knize z roku 2009 věnovala i Michèle Lamont. O České republice toho ovšem příliš říci nemůžeme. Naše grantové agentury (GA ČR a TA ČR) statistiky o uchazečích a řešitelích dle pohlaví nepublikují s tím, že jim to neukládá zákon. Další aspekty české situace ro-

zebírá ve svém příspěvku Hana Tenglerová. Kateřina Cidlinská se zase zaměřuje na to, jaké různé grantové programy zaměřené na genderový výzkum a podporu žen a genderové rovnosti ve vědě vyvíjejí evropské země.

Kromě toho se v lednu naposledy setkáte s projektem Akademické páry, na nějž od příštího čísla naváže projekt rozhovorů s postdoktorandkami a postdoktorandy. Naleznete zde i pravidelné rubriky – sloupek Anny Arc se z univerzitního prostředí v Čechách přesunul do Antarktidy a my jsme velice potěšeny, že svůj sloupek pro newsLetter bude psát i nadále. Nakonec přinášíme rozhovor s držitelkou prestižního grantu European Research Council Pavlínou Rychterovou.

Děkujeme za Vaši přízeň v roce 2010 a těšíme se na Vaše čtenářské postřehy v roce letošním,

Marcela Linková

Podíl profesorsk a uchazeček o ERC Advanced Grants

(zdroj: Annual Report on the ERC activities and achievements in 2008)

GENDEROVÉ ASPEKTY VÝBĚRU V GRANTOVÝCH SCHÉMATECH

Alice Červinková

V roce 1997 publikovaly Christine Wennerås a Agens Wold studii zaměřenou na udělování postdoktorandských grantů švédskou grantovou agenturou pro lékařství, ve které mimo jiné prokázaly, že ženy, které úspěšně projdou výběrovým řízením na postdoktorandský grant, musí mít 2,6krát vyšší publikační produktivitu než muži. Tento výzkum spustil řadu diskusí a inspiroval další výzkumy. Například evropská organizace pro molekulární biologii (EMBO) provedla analýzu dlouhodobého grantového schématu s cílem zjistit, zda nejsou ženy v rámci tohoto schématu znevýhodňovány (Gannon et al. 2001). Analýza zahrnovala období 1996-2001. Ze studie vyplývá, že ženy byly v průměru o 20 % méně úspěšné než jejich mužští kolegové. Autoři tedy zvolili jedno období, ve kterém byl rozdíl nejvýznamnější, a podrobili každý krok ve výběru uchazeče podrobnému zkoumání. Shodně se studií Wennerås a Wold zjistili, že ženy potřebují více publikací, aby v grantovém schématu uspěly. Zatímco průměrný počet publikací uchazeček byl 4,9 a uchazečů 5,4, u těch, které uspěly, byl průměrný počet publikací 7,2 a u mužů 5,8. Bližší pohled na data přinesl zajímavé výsledky, které ale nedokázaly jednoznačně odpovědět na otázku, zda a jakým způsobem dochází v procesu výběrového řízení ke znevýhodňování na základě pohlaví.

Zprůměrované publikační výstupy ukazují, že průměrný uchazeč měl publikace s vyšším impaktním faktorem (15) ve srovnání s publikační činností průměrné uchazečky (13,2), tento poměr zůstal zachován i u úspěšných uchazečů a uchazeček. Uchazeči navíc potřebovali o něco více prvních autorství než uchazečky, aby uspěli. Z tohoto kritéria lze podle autorů studie usoudit, že v tomto ohledu byli znevýhodněni spíše muži. Autoři nicméně navazují, že předsudek není vepsán do počtu potřebných publikací, ale je zřejmě skrytý v procesu výběru uchazečů a uchazeček.

Uchazeči jsou nejprve pozváni k rozhovoru jedním ze členů EMBO, který následně sepíše z rozhovoru zprávu. Ačkoliv 90 % členů EMBO jsou muži, tento krok ve výběrovém řízení nezakládá zdroj znevýhodnění, protože obě pohlaví získala stejně pozitivní hodnocení. Tyto zprávy, spolu se všemi informacemi, které dodají uchazeči, jsou předloženy desetičlenné komisi, jejíž členové nezávisle na sobě hodnotí každou aplikaci a výsledky jsou zachyceny v tabulkách. Poté probíhá společné setkání komise, kde se diskutuje výběr kandidátů a kandidátek. Ve všech případech získala skupina vědců vyšší hodnocení než skupina vědkyň.

Autoři diskuse docházejí k závěru, že jednak publikační vzorce jsou genderově specifické – nižší počet publikací s vyšším impaktem předkládali do grantové soutěže muži, zatímco vyšší počet publikací s nižším impaktem předkládaly ženy. Lze tedy říct, že publikační vzorce vědců jsou považovány za více hodnotné, proto muži získávají granty ve vyšší míře než ženy. K publikačnímu chování nabízejí autoři vysvětlení, které odkazuje k tomu, že rozčlenění výsledků do více publikací může vycházet z pozice žen v laboratořích a jejich způsobu kooperace. Vědkyně mohly v rámci laboratoře více spolupracovat, a byly tak častěji umístěny na středních autorských pozicích, a členové panelu si tak mohli tuto autorskou pozici interpretovat jako menší zaměřenost na vlastní práci. Podle autorů publikační rozdílnosti, které – ačkoliv vykazují jisté vzorce – nejsou nijak velké, v průběhu řízení nabývají na důležitosti a výsledkem je pak mnohem nižší procento žen, které uspějí v grantovém schématu oproti úspěšným mužům.

Zatímco Wennerås a Wold podnikly výzkum na základě svobodného přístupu k informacím jako vnější aktérky vůči agentuře, EMBO provedlo studii svých vlastních mechanismů udělování grantů s cílem odstranit případné znevýhodňování žen ve výběrovém procesu. Tento krok lze chápat jako seriózní snahu instituce zabývat se potenciálními genderovými stereotypy, které se reprodukují ve vědecké praxi. Autoři shrnují, že výsledky studie jsou nejasné, a studii uzavírají tím, že může být nápomocná k předcházení genderově založeným stereotypům. Podle mého názoru zajímavě poukazují na širší kontexty genderování akademických drah (rozdělení práce v laboratoři, kooperace atd.), které přesahují akt výběrového řízení a reflektují způsoby zapojování žen do vědeckého provozu.

Výběrové řízení je jedním z důležitých milníků na akademické dráze, protože získání postdoktorandského grantu je často navázáno na získání místa v dobré laboratoři a jde také o významnou položku v CV. „Je to taková prestižní záležitost“, uvedl jeden z přírodních vědců, držitel Marie Curie Fellowshipu v rozhovoru. Podobně granty EMBO představují prestižní záležitost, poskytují svým držitelům další podporu a umožňují navigovat další akademickou dráhu (samozřejmě spolu s výsledky výzkumné činnosti) v širších perspektivách.

Literatura

Gannon et al. 2001. *Searching for discrimination Are women treated fairly in the EMBO postdoctoral fellowship scheme? EMBO. Science and Society Analysis.* Available at: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1084007/>.

Wennerås, Ch., A. Wold. 1997. „Nepotism and Sexism in Peer review“. *Nature* 387: 341-343.

Christine Wennerås a Agens Wold, autorky studie *Nepotism and sexism in peer-review* publikované v časopise *Nature* v roce 1997

GRANTY FINANCOVANÉ Z VEŘEJNÝCH PROSTŘEDKŮ U NÁS

Hana Tenglerová

V ČR v současnosti finance na výzkum, vývoj a inovace rozděluje sedm ministerstev (Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo obrany, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo kultury, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a dvě grantové agentury (Grantová agentura ČR a Technologická agentura ČR). Žádná ze zmíněných institucí nezveřejňuje statistiky evidující úspěšnost a/nebo výši získaných finančních prostředků podle pohlaví žadatele, resp. řešitele podpory. Data nejsou k dispozici ani na vyžádání. Instituce obvykle poukazují na to, že jim publikování takových dat neukládá zákon. 1 GA ČR, která některé z informací dříve publikovala ve svých výročních zprávách, nyní takovou povinnost nemá.

Zjištění pohlaví osob, jimž byly granty uděleny, je možné v databázi projektů GA ČR a Informačním systému výzkumu, vývoje a inovací podle přijetí. Obě databáze mají ale odlišné oborové třídění i kategorie pro fáze ne/řešení grantů. Na nedostatečnou dostupnost dat poukazuje nejen publikace *The gender challenge in research funding. Assessing the European national sciences*,² která srovnává situaci v EU a přidružených zemích. Také Evropská komise i Evropský parlament opakovaně vyzvaly členské státy, aby tyto statistiky zveřejňovaly. 3 V ČR tyto apely zatím zůstávají bez jakékoli odezvy.

Prostředky z grantových soutěží jsou vedle institucionálních zdrojů zásadním a stále významnějším zdrojem financování vědeckého výzkumu. Význam grantů je ale podstatně širší. Úspěšné řešitelství představuje významnou položku v profesním životopise výzkumníka/výzkumnice, znamená konkurenční výhodu při dalších žádostech o grantovou podporu a je také předpokladem dalšího kariérního postupu.

Situaci v kontextu ČR může naznačit následující sonda, která se zaměřuje na GA ČR a v ní konkrétně na kategorii nově zahajovaných Standardních grantů. V roce 2008 byly na tuto kategorii alokovány 372 miliony Kč a standardní granty tak představovaly 73 % nákladů na nově zahajované granty GA ČR v daném roce. Dostupná data ukazují, že podíl řešitelů

standardních grantových projektů GA ČR je vždy nižší, než je jejich celkový podíl v jednotlivých vědních oborech. Pokud však již výzkumnice grant získají, pak je jim celkově přidělen relativně odpovídající podíl finančních prostředků. V rámci jednotlivých oborů ale panují značné rozdíly.

Celkový podíl řešitelů zahajovaných projektů byl v roce 2008 16,8 %, jim přidělené prostředky dosáhly výše 14,2 %. Z hlediska oborového bytchom relativně vyrovnaný poměr zastoupení řešitelů a jim přidělených finančních prostředků našli v přírodních, technických a lékařských vědách. Naopak v zemědělských vědách získaly řešitelky téměř o polovinu nižší podíl finančních prostředků, než kolik činilo jejich celkové zastoupení mezi řešiteli. Ve společenských vědách je situace opačná. Celkem 28,8 % řešitelů dosáhlo na 61,3 % finančních prostředků určených pro zahajované granty v této vědní oblasti. Sem však ve srovnání s ostatními vědními oblastmi putoval nejmenší podíl finančních prostředků (8,2 %).

Rozdíl mezi zastoupením žen v jednotlivých oborech a jejich účastí na zahajovaných grantových projektech v roce 2008 je velký. V případě lékařských věd činí 31,5 procentního bodu. Nejmenší rozdíl bytchom našli v technických vědách, kde dosáhl jen 6,5 procentního bodu. Vzhledem k nedostatečnosti dat a nemožnosti jejich porovnání s ostatními poskytovateli podpory z veřejných zdrojů zde nelze vyvozovat žádné pevné závěry. Data však ukazují, že účast žen na vedení grantových projektů je velmi nízká.

V souvislosti se silícím požadavkem na vědecké vykazování, které z těchto institucí vychází směrem k vědecké komunitě, je legitimní vznést stejně razantní požadavek na vykazování a zajištění veřejné dostupnosti těchto informací nejen pro vědeckou, ale i širokou veřejnost. Instituce, které rozdělují veřejné prostředky na výzkum, vývoj a inovace, by měly být nanejvýš transparentní a otevřené v poskytování informací o distribuci a čerpání veřejných finančních zdrojů, včetně informací o genderové skladbě uchazečů/ček a řešitelů/lek grantových prostředků.

Tab. 1: Řešitelé/ky a přidělené finanční prostředky (v tis. Kč) na zahajované Standardní grantové projekty GA ČR v roce 2008 podle vědních oblastí

	Projektů celkem	% řešitelů	Přidělené finanční prostředky	% na projekty řešitelů	Celkové zastoupení vědkyň v oboru (HC)	Průměrný podíl řešitelů 2001-2008
přírodní vědy	115	9,6	122 400	9,8	28,2	12,6
technické vědy	106	8,5	117 300	6,9	15	8,1
lékařské vědy	30	16,7	40 800	15,4	48,2	29,6
zemědělské vědy	28	21,4	61 200	11,8	39,9	17,9
společenské vědy	132	28,8	30 600	61,3	43,2	30,6
celkem	411	16,8	372 300	14,2	28,9	19,8

Zdroj: www.gacr.cz, www.isvav.cz

1 Informace Tomáše Kopřivy, ředitele kanceláře GA ČR, e-mailová korespondence, 30. 10. 2010 a informace Jaroslava Pecny, zaměstnance oddělení Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, sekretariátu Rady pro výzkum, experimentální vývoj a inovace, e-mailová korespondence, 18. 9. 2009.

2 EC. 2009. The Gender Challenge in Research Funding. Assessing the European National Sciences. Dostupné z http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/the-gender-challenge-in-research-funding-report_en.pdf.

3 Viz Rozhodnutí Rady Evropské unie o „ženách ve vědě“ z 20. května 1999, [ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/g_wo_res_en.pdf](http://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/g_wo_res_en.pdf); Rezoluce Evropského parlamentu ze dne 3. února 2000, [ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/g_wo_parl_resol_en.pdf](http://ftp.cordis.europa.eu/pub/improving/docs/g_wo_parl_resol_en.pdf); Rozhodnutí Rady Evropské unie o vědě a společnosti a o ženách ve vědě ze dne 26. června 2001, <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/01/st10/10357en1.pdf>; Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady Evropské unie o zavedení a vývoji statistik Společenství o vědě a technologii ze dne 22. června 2003, <http://www.legalex.eu/text/en/T80166.htm>; Rozhodnutí Rady Evropské unie o podpoře lidských zdrojů ve vědě a technologii v Evropském výzkumném prostoru ze dne 18. dubna 2005, <http://ec.europa.eu/research/science-society/women/wssi/pdf/st08194.en05.pdf>.

GENDEROVÁ ROVNOST A GRANTOVÉ SOUTĚŽE V EVROPĚ

Kateřina Cidlinská

PŘEDCHOZÍ ČLÁNKY ZMÍNILY DŮLEŽITOST ÚSPĚCHU V GRANTOVÝCH SOUTĚŽÍCH PRO ROZVOJ VĚDECKÉ KARIÉRY. NYNÍ SE PODÍVÁME, JAKÁ OPATŘENÍ VYUŽÍVAJÍ EVROPSKÉ ZEMĚ PRO POSILOVÁNÍ ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ ŽEN A MUŽŮ V TĚCHTO SOUTĚŽÍCH.

Budeme přitom čerpat z publikace Evropské komise *The Gender Challenge in Research Funding. Assessing the European National Sciences*.¹ Publikace shrnuje výsledky šetření z roku 2009, které se týkalo fungování grantových systémů v EU a přidružených zemích z hlediska genderu – nakolik jsou systémy klíčových národních grantových institucí genderově citlivé, zda cíleně podporují rovnost žen a mužů ve vědě a výzkumu, a pokud ano, jakým způsobem.

Na základě provedené analýzy byly země rozděleny do dvou základních skupin podle toho, zda jsou v prosazování genderové rovnosti ve svých grantových systémech aktivní či naopak spíše pasivní. Skupinu aktivních zemí lze dále rozčlenit do tří podskupin podle délky tradice prosazování genderové rovnosti ve výzkumu a počtu žen v této oblasti. První podskupinu tvoří země s dlouholetou tradicí a jejími čelními představiteli jsou severské státy. Pro tyto země je specifické, že podíl žen ve výzkumu převyšuje evropský medián. V druhé podskupině se nacházejí země, jež začaly s aktivní genderovou politikou nedávno a podíl žen ve výzkumu je stále pod evropským mediánem (Rakousko, Německo, Holandsko, Švýcarsko). Podpoře genderové rovnosti a žen ve výzkumu ale v současné době věnují vysokou pozornost. Do třetí podskupiny patří země, které mají ve výzkumu více žen než země z druhé podskupiny, přestože začaly s aktivní podporou genderové rovnosti v oblasti vědy a výzkumu později než země z první podskupiny (UK, Irsko, Španělsko). Skupina neaktivních zemí je více heterogenní. Společným znakem je však nízký počet žen ve výzkumu a nízká podpora opatření na podporu genderové rovnosti. Do ní spadá i ČR (dále např. Malta, Kypr, Itálie).

Toto umístění ČR není nijak překvapivé vzhledem k tomu, že genderově citlivé politiky financování výzkumu souvisejí především s širším genderovým společenským kontextem, jak uvádí zpráva EK. Země s genderově proaktivní grantovou politikou vykazují obecně nižší míru genderové nerovnosti² ve společnosti ve světovém i evropském měřítku. ČR se naopak v rámci takovýchto celospolečenských srovnání dlouhodobě propadá pod evropský průměr. Většina níže představených opatření se tedy ČR netýká (viz výše článek H. Tenglerové).

Základním předpokladem jakékoli úspěšné politiky je pečlivé monitorování oblasti jejího zájmu tak, aby bylo možné identifikovat problémy a jejich možné příčiny a následně podniknout efektivní kroky pro jejich řešení. Toto platí samozřejmě i pro národní grantovou politiku. Všechny země spadající do „aktivní“ skupiny mají proto ustaveny více či méně stále infrastruktury pro monitorování genderové rovnosti. Výjimkou není povinnost uvádět genderované statistiky ve výročních zprávách agentur, jako je tomu například ve Švédsku.

Jedno z velmi často užívaných opatření pro podporu genderové rovnosti ve vědě a výzkumu souvisí se snahou grantových agentur budovat si obraz ženám přátelských institucí, institucí, které v procesu rozdělování grantových prostředků neuplatňují genderové předsudky. V praxi to znamená explicitní povzbuzování žen v textu grantové výzvy nebo ve výzvě na kandidování na profesorskou pozici. Běžně se s touto taktikou setkáváme například ve Finské akademii (Academy of Finland) či ve Švýcarské národní vědecké nadaci (SNSF).

Dalším opatřením, jež bývá přímo zaneseno v akčních plánech institucí, jsou kvóty. Vztahují se na minimální podíl žen mezi úspěšnými žadateli/kami o grant či mezi jmenovanými profesory/kami. Finsko si vytýčilo cíl nejméně 40 procent v obou případech, Švýcarsko 40 procent pro granty zaměřené na výzkumníky/ice na začátku a uprostřed profesijní dráhy a 30 procent pro profesury. Pro tyto účely jsou v některých zemích uplatňovány pozitivní akce, tedy upřednostnění kandidáta toho pohlaví, které je na dané pozici podrepräsentováno, pokud má totožnou kvalifikaci. Norsko v případě nepoměrně nižšího zastoupení jednoho pohlaví umožňuje i inzerování výzkumných pozic jen pro příslušníky tohoto pohlaví. Obraz institucí bez genderových předsudků si snaží mnohé grantové instituce budovat také skrze vyvážené zastoupení žen a mužů v rozhodovacích orgánech. Přítomnost žen v grantových komisích totiž může přispívat nejen k genderově nepodjatému hodnocení projektů a jejich řešitelů/ek, nýbrž i k lepší orientaci žen, jakožto společenské skupiny, v grantových systémech a do budoucna je povzbuzovat v žádání o granty a zvyšovat jejich úspěšnost v rámci grantové soutěže. Pokud člověk ví, jak probíhá hodnocení a na co se klade důraz, má mnohem větší šanci grant získat.

Kromě kvót však existují i celé grantové programy, jež jsou určeny výhradně pro ženy. Například Rakousko má takové programy tři a každý z nich se zaměřuje na ženy v jiné fázi vědecké kariéry: Charlotte Bühler Programme (1992-2005), Hertha Firnberg Programme a Elise Richter Programme. Pouze pro ženy je určen také švédský Vinnmer programme, který se snaží zabránit odlivu žen z výzkumu tím, že podporuje mladé ženy na přechodu mezi Ph.D. a začátkem vědecké dráhy, tedy obdobím, kdy je nebezpečí, že ženy z vědy odejdou, nejvyšší. V Holandsku zase fungují individuální talentové programy pro ženy.

Důležitou součástí politik pro podporu genderové rovnosti ve vědě tvoří opatření pro usnadňování sladování rodinného a profesního života. Grantové agentury „aktivních“ zemí poskytují speciální granty pro výzkumníky a výzkumnice – rodiče. Mnohé z nich nejsou cíleny výhradně na ženy, ale stále jsou to většinou ony, kdo jich využívá, a lze je proto nahlížet jako opatření pro podporu žen. Jedná se buď o jednorázové návratové granty pro výzkumníky/ice, kteří přerušili kariéru z důvodu péče o dítě, jako je tomu u irského grantu SFI Principal Investigator Career Advancement Award (PICA), nebo o dlouhodobější podporu v rámci již získaných grantových prostředků, tedy o jejich navýšení v případě, že se výzkumník/ice stará o dítě. Finská akademie navyšuje měsíční výdaje až o 20 %, zejména u grantů určených na výzkum v zahraničí a mobilitu.

Vedle podpory cílené na jednotlivce či skupinu byla identifikována i opatření zaměřená spíše na institucionální změny v rámci vysokých škol a dalších výzkumných institucí, tedy opatření motivovaná snahou proměňovat samotnou výzkumnou kulturu, aby přála rovným příležitostem žen a mužů. Například Irská agentura SFI (Science Foundation Ireland), inspirována americkými programy United States National Science Foundation ADVANCE programmes, spustila vlastní program, v jehož rámci jsou univerzity podporovány, aby si na základě analýzy vlastních struktur vytvořily dlouhodobě udržitelné iniciativy pro prosazování genderové rovnosti. Vytvoření takového plánu je zároveň podmínkou pro možnost zažádat

o grant na další rozvoj školy (Institute Development Award). V Belgii zase ministerstvo pro hospodářství, vědu a inovace v rámci politiky zvyšování diverzity ve vědě zavedlo pravidlo alokace více peněz těm vysokým školám, které zaměstnávají (mimo jiné) více profesorek.

Snahy o proměnu prostředí vědy a výzkumu se projevují i specifickými granty na genderové výzkumy. Holandské ministerstvo školství takto dotuje výzkumy zaměřené na genderové mechanismy uvnitř vědecké komunity. Rakousko zaneslo povinnost vysokých škol aktivně propagovat genderovou rovnost přímo do nového zákona o vysokých školách z roku 2002. Na jehož základě si univerzity musejí vytvořit vlastní plán prosazování genderové rovnosti a ustavit pro koordinaci jeho naplňování speciální výbor, který by měl zajišťovat i vedení genderového výzkumu. Zvláštní podpoře se teší výzkumy genderových dopadů nových trendů ve vědě (například fenoménu excelence). Ve Finsku je důležitost genderových výzkumů vyjádřena i tím, že Finská akademie vyhrazuje jednu profesuru pro kandidáta/ku z oboru Woman's studies.

Podpora rovných příležitostí výzkumnice a výzkumníků však neznamena jen kvóty a specifické grantové programy, nýbrž také nastavení kritérií pro žádosti o granty. Obzvláště problematické je omezení žadatelů/ek podle biologického a profesního věku. Limity podle věku znevýhodňují ženy, které svou kariéru přerušují z důvodu péče o dítě. V některých grantových systémech se proto ženám (někde i mužům – pečujícím rodičům) odečítají z jejich biologického či profesního věku roky podle počtu dětí. Například v Polsku mohou o startovací granty žádat vedci/kyně do 30 let. Pokud však žena byla na mateřské či rodičovské dovolené, posunuje se hranice na 32 let. V Rakousku si mohou ženy odečíst 3 roky za každé dítě v případě grantů zohledňujících dobu od získání doktorátu. Zlepšení podmínek žadatelek o granty i jejich řešitelů představuje prozatím jediné opatření, které bylo přijato i v ČR. První vlaštkou byla v tomto směru Grantová agentura Akademie věd ČR (GA AV ČR). Od roku 2006 umožňovala u juniorských grantů do 35 let výzkumníkům/icím po rodičovské dovolené navšit tento limit o 2 roky za každé dítě a v případě, že již grant získali, mohli posunout jeho čerpání o 9 měsíců. Tyto juniorské granty však zanikly spolu s GA AV ČR, jež byla zrušena v rámci reformy výzkumu a vývoje v roce 2007. Od roku

2009 je těhotenství a rodičovství zohledněno v případě postdoktorálních grantů Grantové agentury ČR (GA ČR). Kromě toho, že rodičovská dovolená se nezapočítává do stanoveného limitu 4 let od ukončení doktorského studia, byla v roce 2010 přijata možnost odsunutí zahájení projektu či jeho přerušování v případě těhotenství a rodičovské dovolené. Původní absence tohoto opatření měla silně diskriminační potenciál vzhledem k tomu, že postdoktorální grant lze získat jen jednou. V současnosti se však jedná o jedinou možnost přerušování grantu v ČR, ačkoli v zahraničí je to již samozřejmostí. Žádná jiná státní instituce, která rozděluje finance na výzkum a vývoj, tuto situaci nereflexuje a pokud nastane, řeší ji obvykle předáním řešitelství grantu jiné osobě či osobám. Navíc je třeba podotknout, že tato opatření nebyla výsledkem vládní iniciativy, nýbrž návrhu NKC-ŽV a individuálního protestu jedné české postdoktorandky.³

Jak je patrné z podaného výčtu existujících opatření, genderové rovnosti je v mnoha evropských grantových systémech přičítána patřičná důležitost, přičemž se nejedná jen o země, které jsou tradičně leadery genderové podpůrných politik. Věda a výzkum začínají být čím dál tím více vnímány jako oblast, která si zaslouží z genderového hlediska svou pozornost a potřebuje politiky, které se budou o tuto oblast aktivně zasazovat. Jednak ve snaze neplýtvat lidskými zdroji, tedy potenciálem žen, a jednak v duchu prosazování rovných příležitostí jakožto lidských práv. Nezbyvá než doufat, že ČR se touto cestou také v dohledné době vydá.

1 EC. 2009. *The Gender Challenge in Research Funding. Assessing the European National Sciences*. Dostupné z http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/the-genderchallenge-in-research-funding-report_en.pdf.

2 Měřeno Globálním indexem genderové nerovnosti. Jedná se o kvantitativní indikátory vztahující se na genderové vztahy, resp. nerovnosti, v ekonomické aktivitě, dosaženém vzdělání, politické síle, zdraví a naděje na přežití (World Economic Forum 2008 cit in EC 2009: 16).

3 O této iniciativě NKC-ŽV více v našem newsletteru z března 2010 (dostupné z http://www.cec-wys.org/media/322a900748/nL_BREZEN_2010_final.pdf) a v našem dopise premiéru Nečasovi (dostupné z http://www.cec-wys.org/docs/SO%DA-132-2010-NKV-Necas-granty_final_2.pdf).

AKTUALITA

MEZINÁRODNÍ ROK CHEMIE 2011 BYL ZAHÁJEN SNÍDANÍ VĚDKYŇ-CHEMIČEK

Hana Tenglerová

18. LEDNA 2011 SE K INICIATIVĚ VZNIKLÉ NA UNIVERZITĚ V AUSTRALSKÉM BRISBANE, JEJÍMŽ CÍLEM BYLO PROPOJIT ŽENY PRAČUJÍCÍ V CHEMICKÝCH VĚDÁCH PO CELÉM SVĚTĚ, UPOZORNIT NA PŘÍNOS JEJICH PRÁCE A PŘIPOMENOUT OSOBNOST MARIE CURIE, KTERÁ PŘED STO LETY JAKO PRVNÍ ŽENA V HISTORII ZÍSKALA NOBELOVU CENU, PŘIPOJILA I ČESKÁ REPUBLIKA. UDÁLOSTI SE ZÚČASTNILO 35 ZEMÍ PROSTŘEDNICTVÍM OSMI DESÍTEK AKCÍ VÝZKUMNÝCH INSTITUCÍ A UNIVERZIT. POMOCÍ SOCIÁLNÍCH SÍTÍ, TELEMOSTŮ A DALŠÍCH KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ SE VZÁJEMNĚ PROPOJILI JEDNOTLIVÁ MÍSTA, KTERÁ SE K AKCI PŘIHLÁSILA, I VĚDKYŇE JEDNOTLIVĚ.

Pozvání na českou snídani vědkyň, jež proběhla v prostorách prezidia Akademie věd, přijaly profesorka RNDr. Jitka Ulrichová z Univerzity Palackého v Olomouci, profesorka Ing. Jitka Moravcová a profesorka Ing. Gabriela Basařová (obě z VŠCHT Praha), Mgr. Jana Roithová, Ph.D. z Přírodovědné fakulty UK Praha a RNDr. Dana Nachtigallová, Ph.D. z Ústavu

organické chemie a biochemie AV ČR. Moderování události se zhostila Magdalena Bendová z Ústavu chemických procesů AV ČR. Snídani zahájilo představení přítomných formou krátkých video rozhovorů, následovala diskuse o roli a postavení chemie jako vědy a uzavřelo ji spojení se s univerzitou v polském Krakově, kde se vědkyně setkaly na přednášce o životě a přínosu Marie Curie. Celá událost trvala hodinu a půl.

SLOUPEK ANNY ARC

Máme rok 2011 a Anna Arc se přesunula z univerzitního prostředí do terénu. Při účasti na expedici, jako i v jiných akademických situacích, se jednotlivé ženy často ocitají mezi muži, bez předpisů na chování. Jelikož jde při vědeckých expedicích o velké finance, sází se na koncentraci vědomostí na malé ploše. V týmu jsou většinou 1-2 zkušené technici, profesor, postdoktorand a doktorand. Technici umí udělat z jehly vibrátor, profesor přispěje ke způsobu měření a kriticky zváží první výsledky, postdoktorand se zaučuje ve vedení projektu a doktorandka dostává šanci vkročit do světa „venkovní“ vědy. Kromě toho však čelí i různým sociálním situacím. Je důležité si uvědomit, co žena prožívá a jak jí pohyb mezi muži v roce 2011 formuje do její budoucí vědecké kariéry i života.

Technici jsou někdy exemplární exoti. Na začátku se jeví jako pozorní kamarádi, ale možná se na vás dívají jako na sexuální objekt. Mohou být až přehnaně galantní, objednávat vám čaj, nosí batoh, ochraňují vás. Nechápu, že žena jako vy si dokáže poradit sama. Můžou vás začít dokonce oslovovat: "květinko", "miláčku" apod. Možná se tomu někdy zasmějete, ale pak to začne být nepříjemné. Snižují tak vlastně vaše schopnosti a poukazují na to, že potřebujete pomoc. Nedopusťte, aby vás takhle zneschopňovali! Vy stanovujete hranice! "Pepo, nelíbí se mi, jak mě oslovuješ. Jmenuji se Anna." Myslela jsem si, že mám vyhráno, ale zraněné ego reaguje různě. Druhý den u oběda si vedle mě dotyčný sedl a do pléna celé jídelny řekl, že jsem dnes k nakousnutí. Nereagovala jsem. Když jsem pak mluvila s vedoucím projektu, Pepa si za mě stoupl a začal mi masírovat ramena. Silné kafe! Teď už jsem dlouho nerozmyslela – na chodbě jsem ho okamžitě zastavila: "Miláčku, květinko, masírování před šéfem? Co to má znamenat?" On na to úsměvně: "Nelíbí se ti to?" V duchu jsem mu dala facku. Z kamaráda se rázem stal nepřítel. Z jeho úst zní od té doby sarkasticky a nuceně "Ahoj, ANNO". Už ví, jak se jmenuji. Kromě pozdravu ale nekomunikuje. Přehouplo se to do druhého extrému - trestá mě za moji "drzost" se mu vzepít. V terénu je pro mě tedy první velkou výzvou naučit se vycházet s "dlaždičkama".

Anna Arc,
vědkyně v oblasti
přírodních věd

Obrana chemie

Stejně jako předcházející tiskovou konferenci k Roku chemie 2011, na níž zástupci významných výzkumných institucí představili plánované akce roku, zazněl i zde apel na zlepšení negativního obrazu chemie ve společnosti, především u mladých lidí a v médiích. Spojení chemie-chemikálie-škodliviny se podle přítomných velmi výrazně podepisuje na vnímání této disciplíny jako něčeho, co se podílí výlučně na znečišťování životního prostředí, jiné oblasti přitom zůstávají opomíjeny. „My potřebujeme ukázat, že z chemie vychází i mnoho hezkého, že není pravda, že chemie je jenom nečistá a toxická a nedobrá a nejenom to, chemie je všude kolem nás, nachází se v přírodě, nachází se v nás.“, zahájila Snídani vědkyň Magdalena Bendová z Ústavu chemických procesů AV ČR. Oddémonizovat chemii a ukázat její sympatickou tvář bylo podle ní také hlavním důvodem, proč se rozhodla k této akci připojit.

Nedestiluji, skvrny nečistím

Vědkyně hovořily o stavu výuky na základních a středních školách, zájmu mladých studovat chemii i nedostatečných schopnostech vědců a vědkyň samotných svoje bádání přiblížit laickému publiku. Jana Roithová upozornila, že by bylo vhodné mimo jiné ukázat, co všechno práce chemika/chemičky obsahuje. Přítomné vědkyně se často dle svých slov setkávaly se zkrslými představami o svém povolání. Jitka Ulrichová uvedla, že „když se otec smířil s tím, že nepůjde na medicínu, tak řekl: „To je prima, že studuješ chemii, konečně se někdo v rodině naučí pálit destiláty.““ Podobně výlevy zvládala Jitka Moravcová replikou „Nejen že nedestiluji, ale také skvrny nečistím“. Snaha promýšlet možné způsoby otevření se širší veřejnosti tak implicitně, podobně jako další řečené, otevřela téma podpory žen ke studiu a vědecké práci v této oblasti a obecně jejich postavení v chemii.

Ženy v politice ano, ve vědě ne?

Těhotenství a výzkumná práce v laboratoři nejsou dohromady, a tak v jisté výhodě jsou vědkyně působící v oblasti teoretické chemie. Diskutující se také shodly v tom, že péči o děti nevnímají jako něco, co bylo či je brzdou jejich kariéry, ale jako svoji volbu a pozitivní motivaci. Kvóty i statistiky evidující počty žen a mužů ve vědě většina z přítomných zásadně odmítla. Trochu paradoxně však debata končila výčtem příkladů, kdy se přítomné ženy octly mezi mužskými kolegy zcela osamělé (Jitka Moravcová je první profesorkou organické chemie v ČR), kdy nevidí na vedoucích pozicích či kolem sebe žádné další ženy, kolegyně ze zahraničních týmů se na ně chodí dívat jako na raritu nebo se s nimi při oslovení publika při veřejných projevech chemiků nepočítá. „Tak já myslím, že je to dané, že nemá smysl to rozdělovat na ženy a muže. Na druhou stranu, když se podívám na rozdělení pohlaví ve sněmovně, tak mě to mrzí, že tam ženy nejsou, nebo ve vládě. Ale ve vědě si myslím, že tyhle-ty zásahy neplatí“, uvedla Jitka Moravcová.

(<http://www.infomat.nkc.cz/>) je webový portál určený především studujícím vysokých škol a začínajícím vědcům a vědkyním. V newsletteru vám přinášíme vybrané grantové nebo stipendijní příležitosti ze sekce MOBILITA, ve které jsou k dispozici odkazy na další relevantní portály a konkrétní studijní a stipendijní příležitosti v zahraničí, a ze sekce VĚDA A VÝZKUM, která informuje o grantových příležitostech pro začínající vědce a vědkyně, mezinárodních sítích začínajících vědců a vědkyň, o soutěžích a konferencích.

**DOKTORSKÝ STUDIJNÍ PROGRAM
V OBORU MOLEKULÁRNÍ
MEDICÍNA NA HBRS**

Hannover Biomedical Research School (HBRS) vyzývá k podávání přihlášek do doktorského studijního programu v oboru molekulární medicína pro akademický rok 2011/12. Náplň programu tvoří kurzy a výzkumné projekty zaměřené na témata z oblasti buněčné biologie, genetiky, imunologie, infekční biologie, molekulární patologie, vývojové biologie a biochemie. Výuka probíhá v angličtině, protože zájemci/kyně o studium tedy musí prokázat výbornou znalost jazyka. Program si zakládá na svém internacionálním charakteru a excelenci. Je určen pro absolventy/ky medicíny a věd o živé přírodě, zejména biologie, biochemie a molekulární biologie. Zájemci/kyně mohou své přihlášky posílat do 1. dubna 2011. Více o požadavcích na uchazeče/ky a podrobnější informace o studiu na HBRS najdete na webu školy na <http://www.mh-hannover.de/hbrs.html>.

**LETNÍ ŠKOLA PRO
DOKTORANDY/KY NA TÉMA
„STÁT, SPOLEČNOST & OBČAN/KA
– VÝVOJ SOCIÁLNÍHO STÁTU
Z PERSPEKTIV RŮZNÝCH VĚDNÍCH
DISCIPLÍN“**

Severské centrum excellence (NCoE NordWel) ve spolupráci se stockholmskou univerzitou a stockholmským Institutem pro studia budoucnosti organizuje mezinárodní letní školu pro studující doktorských programů na téma „Stát, společnost & občan/ka – vývoj sociálního státu z perspektiv různých vědních disciplín“. Vítáni jsou proto studující různých oborů (zejména historie, sociálních a politických věd), aby spolu s etablovanými vědci a vědkyněmi diskutovali vývoj sociálních států, jejich předpoklady, současný status a způsob, jakým by měly být zkoumány. Studující budou prezentovat své příspěvky a dostávat zpětnou vazbu od zkušených badatelů/ek i od svých kolegů/yň. Účastníci/e mohou získat 6 ECTS kreditů. Škola proběhne 21. - 26. srpna ve Stockholmu. Uzávěrka pro zasílání přihlášek je 15. února 2011. Bližší in <http://blogs.helsinki.fi/nord-wel/summer-school/summer-school-2011/>.

**CESTOVNÍ STIPENDIA
ČESKÉHO LITERÁRNÍHO FONDU
PRO VĚDCE/KYNĚ DO 35 LET**

Český literární fond (ČLF) vyhlašuje nadační program na rok 2011, mimo jiné pro mladé vědce/kyně do 35 let. Nadační program zahrnuje podporu děl původní české i překladové literatury, vědecké i odborné literatury, ale i úzce souvisejících oborů, jako je dramatická a rozhlasová tvorba, filmová a televizní tvorba, publicistika i podpora pro začínající výkonné umělce/kyně. Mladí vědci/kyně mohou získat podporu ve formě jednorázového cestovního stipendia pro účast na zahraničních stážích a konferencích. Pro podávání žádostí o poskytnutí cestovních stipendií vědeckých pracovníků/íc jsou vyhlášeny dva termíny, a to 25. března 2011 a 9. září 2011. Podrobnosti o nadačním programu na rok 2011 jsou k dispozici na webových stránkách ČLF <http://www.nclf.cz/nadacni-program-pro-rok-2011.html>.

**KONFERENCE UNIVERSITIES IN
CENTRAL EUROPE – CROSSROADS
OF SCHOLARS FROM ALL OVER
THE WORLD**

Evropská společnost pro historii vědy spolu se svými partnery pořádá u příležitosti stého výročí Einsteinova pobytu v Praze konferenci pod názvem Universities in Central Europe – Crossroads of Scholars from All Over the World (oficiálním jazykem konference bude angličtina). Stěžejními tématy budou mobilita vědců mezi univerzitami od doby osvícenství, fenomén „hostujícího profesora“ („Visiting Professor“) a zmíněné výročí. Hlavním cílem konference bude pokusit se odpovědět na otázky, které se k daným tématům vztahují: Proč učitelé migrovali mezi univerzitami? Jak migrace ovlivnila usta-

vování institucí a specifických disciplín? Jak důležití byli hostující profesori ve vztahu k šíření, osvojování a cirkulaci idejí? Konference proběhne ve dnech 29. září až 1. října v Praze. Zájemci/kyně o přednesení vlastního příspěvku v délce 30 minut mohou posílat své abstrakty do 28. února 2011. Vybrané příspěvky budou publikovány ve zvláštním čísle časopisu Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Více ke konferenci na adrese <http://udauk.cuni.cz/ARCHIV-134.html>.

KNIŽNÍ AKTUALITA

PUBLIKACE GENDER KNOWLEDGE AND KNOWLEDGE NETWORKS IN INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY editorky Brigitte Young a editora Christoph Scherrera

V loňském roce vydalo nakladatelství Nomos publikaci *Genderová znalost a znalostní sítě v mezinárodní politické ekonomii* editorky Brigitte Young z Univerzity v Münsteru, která se věnuje mezinárodní politické ekonomii, a editora Christoph Scherrera z Univerzity v Kaselu, který studuje globalizaci a politiku. Publikace se zaměřuje na údajnou genderovou neutralitu tvorby a šíření znalosti prostřednictvím znalostních sítí v různých subdisciplínách mezinárodní politické ekonomie. Příspěvky v publikaci vycházejí z konceptu genderové znalosti (gender knowledge). Ten je založen na předpokladu, že každá forma znalosti, která se promítá do politických procesů – ať již jde o každodenní znalost, expertní znalost či popularizovanou znalost – je založena na specifické, často nevyslovené (tacit) a nevědomé formě genderové znalosti. Proto se nestačí ptát, jak jsou ženy zastoupeny v politických diskusích, ale také pochopit, jaké genderové předpoklady se mohou promítat do politických procesů. Novost deseti příspěvků v této publikaci pak spočívá v tom, že se zaměřují na to, jaký „otisk“ genderová znalost zanechává na akademické znalosti, která tvoří páteř politik, i na normativních předpokladech v oblasti veřejné politiky. Publikace se ptá, jaké jsou epistemické a filosofické základy znalostní ekonomiky, jakými kanály a sítěmi se vědecká znalost šíří, kdo rozhoduje o tom, co znalost je, kde se znalost produkuje a kdo ji vůbec může vytvářet. Konkrétně se příspěvky týkají vztahů mezi genderovou znalostí a ekonomickou rozvojem politikou, různých způsobů, jakými ekonomické teorie uchopují genderové rozdíly, dopadu neoliberalních reforem na genderové režimy v oblasti zemědělství v západní Evropě, genderové předpoklady udržitelného rozvoje, tvorbu genderové znalosti v globální finanční politice a znalostní předpoklady v rámci různých oblastí feminismu.

AKADEMICKÉ PÁRY

Aleksandra Vajd a Hynek Alt, kteří od roku 2008 společně vedou atelier fotografie na pražské Vysoké škole uměleckoprůmyslové, pomyslně uzavírají cyklus rozhovorů s akademickými páry, s nimiž jste se na stránkách newsletteru setkávali v minulém roce. Projekty rozhovorů s vědeckými osobnostmi však tímto rozhodně nekončí! V roce 2011 vám budeme v newsletteru a samozřejmě také na našich webových stránkách pravidelně přinášet rozhovory s postdoktorandkami a postdoktorandy.

doc. Mga. Aleksandra Vajd se narodila ve Slovinsku. Nejprve absolvovala Fakultu veterinární medicíny na Univerzitě v Lublani. Po jejím absolutoriu se rozhodla pro studium fotografie na pražské FAMU, kde v roce 2001 ukončila magisterské studium na katedře fotografie. V roce 2008 se habilitovala na docentku na Akademii výtvarných umění v Lublani, kde dosud přednáší. Zároveň působí na Akademii vizuálních umění v Lublani.

Mga. Hynek Alt, M.F.A., absolvoval v roce 2001 magisterské studium na katedře fotografie FAMU v Praze. V roce 2006 absolvoval MFA program na State University of New York at New Paltz.

Společné i samostatné práce Aleksandry a Hynka byly prezentovány na řadě výstav v České republice i v zahraničí. Společně také získali řadu grantů a ocenění. Jsou zakládajícími členy platformy pro současnou fotografii a výtvarné umění Format 1 a redaktory časopisu Fotograf. Společně vychovávají syna.

Celý rozhovor naleznete na www.zenyaveda.cz v sekci Akademické páry.

Jak vás jako spolupracující pár bere okolí? U vědeckých párů se občas setkávám s tím, že je žena vedle svého muže nahlížena jako podřadnější vědec druhé kategorie. Setkali jste se někdy s něčím takovým?

Aleksandra: Já se neustále snažím nějak vybojovat svoji pozici. Vedle toho je mezi námi taky rozdíl ve věku – jsem o pět let starší než Hynek, takže to už samo o sobě není predispozice, která by vedla k takovému zacházení ze strany okolí. Zároveň pocházím z jiného kulturního prostředí, takže mám za sebou vždycky určité pozadí, které je specifické a nelze ho podřadit kulturnímu pozadí manžela. Taky jsme si v našem soukromém společném životě udělali takové podmínky, které vyhovují nám oběma. To znamená, že se střídáme v péči o dítě, takže jeden týden všechno zabezpečuje jeden a druhý týden ten druhý. To znamená, že jeden týden se můžu naplno věnovat práci a nemusím se starat o svačinku, školu, psaní úkolů a podobně.

Hynek: My máme regulérní střídavou péči. Takovou, jakou mají lidi, když se rozvedou (směje se).

Aleksandra: Abychom se nemuseli rozvádět (směje se).

Hynek: Pracujeme oba na stejné pozici, děláme ty samé věci, takže tam není důvod, proč by to takhle nemohlo být. Myslím si, že je to tak logické.

ROZHOVOR MARTY VOHLÍDALOVÉ S PAVLÍNOU RYCHTEROVOU, NOSITELKOU STARTOVACÍHO GRANTU EVROPSKÉ VÝZKUMNÉ RADY (ERC)

HISTORIČKA DR. PAVLÍNA RYCHTEROVÁ JE JEDNOU ZE TŘÍ ÚSPĚŠNÝCH ČESKÝCH VĚDCŮ A VĚDKYŇ, KTERÍ LETOS USPĚLI V NÁROČNÉ GRANTOVÉ SOUTĚŽI A ZÍSKALI STARTOVACÍ GRANT EVROPSKÉ VĚDECKÉ RADY. V ROZHOVORU O PROMĚNĚ VĚDECKÉ PRÁCE, NUTNOSTI MEZIOBOROVÉ SPOLUPRÁCE A ŽIVOTĚ VE DVOUKARIÉRNÍM PARTNERSTVÍ O SVÉM OBORU ŘÍKÁ: „KDYŽ SE DOZVÍDÁTE NĚCO O MINULOSTI, DOZVÍDÁTE SE PŘÍMĚ I CELOU ŘADU VĚCÍ O SOUČASNOSTI“.

O Pavlíně Rychterové

Narodila se v roce 1970 v Hořicích v Podkrkonoší. V roce 1994 ukončila magisterské studium českého jazyka a literatury a historie na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Doktorské studium absolvovala na Univerzitě v Kostnici, kde studovala mezi lety 1998-2003. Než se začala naplno profesionálně věnovat vědecké práci, pracovala v reklamní agentuře, v galerii a také jako poradkyně předsedy poslanecké sněmovny ČR. Mezi lety 2003-2008 působila v Centru mediévistických studií Filosofického ústavu Akademie věd ČR, s nímž spolupracuje dodnes. V současné době je jejím hlavním působištěm Univerzita ve Vídni, kde je stipendistkou Rakouského programu pro pokročilý výzkum a technologie (ÖAW). Za svoji práci získala řadu ocenění, mezi nimi např. Prémii Otto Wichterleho Akademie věd ČR nebo cenu Německé nadace pro výzkum „Heinz Maier-Leibnitz-Preis“ pro vynikající mladé vědecké pracovníky. Kromě vědecké práce se věnuje i výuce. Přednášela např. na Univerzitě Karlově, Humboldtově univerzitě v Berlíně a na Univerzitě v Kostnici. Podílela se na řadě mezinárodních vědeckých projektů a úspěšně také publikuje. V roce 2010 získala startovací grant (Starting Independent Researcher Grant) Evropské vědecké rady (European Research Council).

„NEDÁ SE ŘÍCT, ŽE BY ČLOVĚK PRACOVAL JAKO SOLITÉR (...). VŽDYCKY JE TŘEBA STAVĚT NA OBROVSKÉ ZÁKLADNĚ VÝSLEDKŮ MINULÉHO I SOUČASNÉHO BĚDÁNÍ.“

Mohla byste představit vaše téma, čím se zabýváte?

Zabývám se náboženskou literaturou pozdního středověku v latinských a vernakulárních podobách, tj. v národních jazycích. Jde o srovnávací studium textů, které nejsou moc známé, nebo pokud jsou známé, nejsou příliš zpracované. Já se snažím hledat nové otázky, na které je s pomocí těchto textů možné odpovídat a které nám osvětlí, jak fungovala středověká společnost. Zajímá mě například, do jaké míry tyto texty indikují nějakou společenskou změnu. V historiografickém bádání nám jde především o popis a zachycení charakteru společenských změn v minulosti, což je možné jen na základě textů z té doby dochovaných. Pro středověk máme dochovány texty a používáme i archeologické prameny, které vyžadují specifické přístupy. Já jsem svým vzděláním historik a filolog, takže pracuji především s písemnými prameny. Pokud pracuji s archeologickými prameny, potřebuju k tomu jiné odborníky. Musím spolupracovat.

Jakým způsobem se dostáváte ke starým pramenům? Není to obtížné?

Ne, to není. To je jen takový mýtus, že si lidé myslí, že je všechno velmi nepřístupné, ale není tomu tak. Fondy středověkých písemných pramenů jsou uchovávány především v evropských nebo amerických knihovnách. Prameny k západnímu tj. evropskému středověku jsou velmi moderně zpracované a přístup k nim je velice jednoduchý. To je opravdu ten nejmenší problém. Ani v mediálně proslulém Tajném Vatikánském Archivu to nefunguje tak jako v románech Dana Browna. Jako vědec dostanete od milého vzdělaného personálu veškeré dokumenty, o které požádáte, v intervalu třiceti minut.

Co je naopak největší problém, se kterým se setkáváte při zpracovávání těchto pramenů?

Potřebujete značný technický trénink, abyste prameny dokázala číst. Není to totiž úplně snadné, protože jsou psány způsobem a v jazycích, které dnes nejsou úplně běžné. Potřebujete také vlastní kreativitu k tomu, abyste prameny dokázala interpretovat. Existuje celá řada oborů, které s danými prameny pracují a jejichž poznatky daný historik využívá ke svému vlastnímu bádání. Nedá se tedy říct, že by člověk pracoval jako solitér, který si vezme určitý pramen a něco z něj vymyslí. Vždycky je třeba stavět na obrovské základně výsledků minulého i současného bádání.

„ČTU LATINSKY, ČESKY, NĚMECKY, FRANCOUZSKY, ANGLICKY, ITALSKY, POLSKY A RUSKY.“

V jakých jazycích jste schopná číst historické prameny?

Čtu latinsky, česky, německy, francouzsky, anglicky, italsky, polsky a rusky. Takovou znalost má od určité úrovně v podstatě už každý historik, který se zabývá středověkými dějinami. Bez toho by tu práci nemohl dělat.

To je skutečně obdivuhodné!

To neznamená, že bych byla nějaký polyglot! Jazyky, které používám ak-

tivně, umím samozřejmě lépe než ty, které nepoužívám příliš často. Ty člověku „zreziví“ a pak je potřeba delší doba, aby se do nich zase dostal. V mém případě je to třeba ruština nebo francouzština. Latinsky umím vůbec jenom číst. Mluvit klasickou latinou ale dokáže už jenom málo výjimečných vzdělanců latinářů.

Na druhou stranu, musíte tyto jazyky umět do té míry, abyste byla schopna číst náročné staré texty...

Ano, ale je to jiná práce než mluvit současným jazykem. Je celá řada pomůcek, které můžete používat, a mnoha lidí se můžete zeptat, pokud nevíte. Musíte samozřejmě spolupracovat s odborníky, protože každý jazyk má svoje vlastní zákonitosti a historii, které jsou velice složité a ovládají je jenom specialisté.

V současnosti se mění podoba historiografického bádání. Otázky, které si kladla historiografie devatenáctého století, bylo možné zodpovídat způsobem, že jeden člověk pracoval na nějakém problému a protože šlo o primární zpracování materiálu, mohl to z velké míry dělat sám. Otázky, které si v historiografii a ve filologii klademe dnes, spočívají z velké části na srovnávání materiálů, a tam už nemohou historik ani filolog pracovat samostatně. Tam už potřebujete týmy lidí se speciálními znalostmi. Z toho vznikají kolektivní monografie, což je v historiografickém bádání pořád trochu nezvyk. V humanitních vědách je totiž systém nastaven tak, že každý člověk musí vytvořit svoji vlastní monografii – kvalifikační práci (např. disertaci, habilitační práci apod.) a to je předpoklad, aby mohl postupovat na kariérním žebříčku ve vědě. Tohle se ale už pomalu mění. Třeba v Belgii už začínají uznávat kolektivní monografie jako kvalifikační práce, což je obrovský zlom. Samozřejmě to ale přináší problémy s hodnocením takových prací.

„MĚLA JSEM VELKÉ ŠTĚSTÍ, ŽE KDYŽ JSEM BYLA NA UNIVERZITĚ PRVNÍ ROK, PŘIŠEL PŘEV RAT. SITUACE NA VYSOKÉ ŠKOLE SE ÚPLNĚ ZMĚNILA A JÁ JSEM DOSTALA ŠANCI STUDOVAT U VÝZNAMNÝCH LIDÍ...“

Jak jste se k vašemu tématu dostala?

V žádném případě se to nedá vyprávět jako nějaký lineární příběh typu: „Již ve školních letech jsem chtěla být historikem a zabývat se těmito texty.“ V té době samozřejmě netušíte, že něco takového vůbec existuje. To vám musí někdo ukázat. Vysokou školu jsem si vybrala pochopitelně podle svých zájmů. Zajímala mě tehdy hlavně literatura a biologie. Když jsem se ale rozhodla pro studium na vysoké škole, nevěřila jsem, že mám pro medicínu nebo pro biologii dostatečně dobré základy z gymnázia, abych prošla přijímacími zkouškami. Možná, že kdybych si tenkrát více důvěřovala, skončila bych někde úplně jinde.

V momentě, kdy jsem začala studovat na vysoké škole, bylo důležité vybrat si učitele, kteří mě mohli něco naučit. Důležitou roli pro mě hrála zejména fascinující osobnost Františka Šmahela. Měla jsem velké štěstí, že když jsem byla na univerzitě první rok, přišel převrat. Situace na vysoké škole se úplně změnila a já jsem dostala šanci studovat u významných lidí jako byli Jiří Brabec na literatuře, František Šmahel na historiografii a Jaroslav Kolár na středověké české literatuře. Jaroslav Kolár mi navrhl také téma mé disertační práce - středověký český překlad vidění svaté Brigity Švédské. Samozřejmě se dál vyvíjíte a je důležité zůstat otevřená. Na vaší cestě vás neustále ovlivňuje celá řada lidí. Já jsem na ně měla velké štěstí.

Kde teď momentálně působíte, jakou máte pozici?

Já působím na Univerzitě ve Vídni. Také tam učím, ale jsem financovaná za své vědecké výstupy. Mám stipendium Rakouské akademie věd pro

postdoktorandy. Když jsem se o něj ucházela, vybírali ze šedesáti uchazečů přibližně osm. Měla jsem štěstí.

„POŘÁD SE DOZVÍDÁTE NĚCO NOVÉHO A POŘÁD SE MÁTE CO UČIT. A TO JE NA TOM TO NEJLEPŠÍ.“

Co vás nejvíc baví na vaší práci?

No tak celkem všechno. (směje se) Samozřejmě někdy to je hrozná nuda, když se musíte probít celou řadou materiálů a dělat ne úplně záživné činnosti. Ale nic není jenom zábava. To, co se potom dozvídáte o minulosti, je vždycky i vaše vlastní sebereflexe a reflexe společnosti, ve které žijete. Když se dozvídáte něco o minulosti, dozvídáte se přitom i celou řadu věcí o současnosti. Neustále jste také v kontaktu s lidmi, kteří jsou chytřejší než vy. Pořád se dozvídáte něco nového a pořád se máte co učit. A to je na tom to nejlepší.

Na učení je pak krásné, že dostanete dvacetileté lidi, z nichž je celá řada velmi, velmi nadaných, a pak už v podstatě záleží jenom na vás, jestli v nich dokážete probudit nejenom zájem o váš obor, ale i zájem se celý život něco učit, něco dozvídat. To je na tom hrozně fajn.

Je naopak něco, co vám na vaší práci vadí?

Kritizovat se dá spousta věcí, ale ty jsou nakonec všechny podružné. Když je vám pětadvacet, máte tendenci kritizovat systém ve vědě nebo na vysokých školách a vidíte celou řadu problémů a věcí, které byste chtěla změnit. Pak ale zjistíte, že určitá rovnováha mezi tradicí a inovací není vlastně vůbec špatná a že jistý konzervativismus, s kterým se v humanitních vědách setkáváte, nemusí být úplně negativní. A kromě toho: nejlepší změnou k lepšímu je vlastní kvalitní práce a poctivá práce se studenty. Mediální a velkohubou kritikou nebo nějakými revolucemi zdola většinou žádný systém nezměníte. A já jsem také časem zjistila, že ti největší verbální revolucionáři jsou často zakuklení kariéristé, kterým většinou vůbec nevadí, že systém je špatný, ale pálí je, že v něm pro ně není místo někde nahoře.

„ZAJÍMÁ MĚ, JAKOU ROLI A FUNKCI MĚLY TEXTY VE SPOLEČNOSTI.“

Podařilo se vám získat prestižní grant Evropské vědecké rady. Co je jeho obsahem a jaké má cíle?

Zaměřuje se na téma, o kterém jsem už hovořila. Jde o výzkum středověké literatury, o srovnávání vybraných textů a jejich percepce ve čtrnáctém a patnáctém století. Zajímá mě, jakou roli a funkci měly texty ve společnosti.

Jaký má váš projekt rozpočet?

Milion euro na pět let. Ono to samozřejmě vypadá jako ohromná spousta peněz. Je to sice hodně peněz, ale v žádném případě s tím nezměníte vědu! Je to startovací grant pro mladé vědce, kterým dává šanci vytvořit si svůj vlastní tým a sledovat vlastní vědecké otázky. Jste placena pouze za vědu, nemusíte učit, nemusíte se ucházet o práci na jiných projektech, nic vás nerozptyluje. Mně grant umožňuje zaměstnat pět až osm lidí, přičemž je rozdělený mezi Vídeň a Prahu.

Jak vypadá váš tým?

Mám v něm Čechy, Rakušany, filology, historiky, doktorandy a čerstvé postdoky, holky i kluky. Jsou to všechno skutečně kvalitní lidé.

Co myslíte, že hrálo nejdůležitější roli v tom, že jste tento grant získala?

Samozřejmě jsem velmi pečlivě připravovala projekt a bylo potřeba splnit také určitá kritéria, která jsou v tomto programu důležitá. Je třeba mít

mezinárodní kontakty – já jsem působila na třech univerzitách a učila jsem na celé řadě dalších. Musíte také publikovat v prestižních časopisech.

Jaká byla konkurence ve vaší specializaci?

V oblasti humanitních a sociálních věd bylo podáno asi 680 grantů a z těch bylo přijato asi 15-18 % k financování. Pro srovnání, úspěšnost v přírodních vědách byla u startovacích grantů kolem 35 až 40 %, tedy hodně vysoká.

„VĚDA VÁM DÁVÁ VELICE MNOHO, ALE PARTNERA A RODINU NAHRADIT NEMŮŽE.“

Já bych se teď chvilku zastavila u vašeho soukromého života. Máte děti?

Děti zatím nemám. Jsem vdaná.

V jaké oblasti působí váš manžel?

Je historik-medievista. (směje se) Poznali jsme se na konferenci v roce 2005. Manžel se na rozdíl ode mne zabývá raným středověkem. Je profesorem na univerzitě ve Vídni. Když jsem se s ním seznámila, působila jsem na univerzitě v Kostnici. On byl jedním z důvodů, proč jsem zažádala o stipendium ve Vídni. Chtěla jsem s ním být ve stejném městě, protože partnerství na dálku je k ničemu a já bych tak v žádném případě žít nechtěla. Jsem přesvědčena, že nějaké obětování se pro vědu je kolosální nesmysl. Lidí, kteří říkají, že se obětují pro vědu a z toho důvodu se vzdají dětí a partnera, většinou špatně dopadnou. Věda vám dává velice mnoho, ale partnera a rodinu nahradit nemůže.

Jaké má vaše dvoukariéerní partnerství výhody?

Máte u sebe člověka, který je chytřejší a zkušenější než vy. (směje se) Manžel je o 16 let starší a z jeho zkušeností velice čerpám. Neustále si můžete ověřovat, jestli neříkáte nesmysly. Negativem je, že občas, když dlouho nemluvíte s někým jiným, začínáte blbnout, protože pořád mluví o práci. To už pak vždycky říkám: „Dost, jdeme do opery!“ Sice pak většinou nikam nejdeme, ale alespoň začneme řešit něco jiného. (směje se)

Spolupracujete s manželem i profesionálně? Máte třeba společné projekty nebo nějaké společné publikace?

Ne. On dělá pozdní antiku, raný středověk a to je skutečně úplně něco jiného než co dělám já. On pracuje s prameny ze 4.-6. století, já se zabývám 14. a 15. stoletím. Budu s ním ale v rámci mého ERC grantu spolupracovat na teoretické rovině. Přesto, že se oba zabýváme trochu jinými společnostmi, z jeho znalostí a zkušeností profituji podobně jako on profituje z mých. Když jsme se poznali, nevěděl téměř nic o pozdním středověku. Teď toho ví hodně, protože čte všechno, co napíšu. Co neprojde přes něj, nejde do tisku. Je to můj korektiv číslo jedna.

„V NĚMECKU I V RAKOUSKU MAJÍ MLADÍ LIDÉ DALEKO VĚTŠÍ ŠANCE ZÍSKAT FINANCOVÁNÍ, KTERÉ BY JIM UMOŽNILO DŮSTOJNÝ ŽIVOT.“

Máte zkušenosti ze zahraničí. Mohla byste srovnat podmínky, které mají mladí lidé ve vědě u nás s podmínkami např. ve Vídni, kde momentálně působíte?

V Německu i v Rakousku mají mladí lidé daleko větší šance získat financování, které by jim umožnilo důstojný život. To znamená, že vědecká základna na úrovni doktorandů a čerstvých postdoků je tam daleko širší než v Čechách. Tady jsou lidé stále ještě tak špatně zaplacení, že se nemohou naplno věnovat vědě a musí si přivydělávat jinde. V Čechách by bylo potřeba rozšířit v rámci doktorského studia základnu lidí, kteří budou dobře financováni za to, že pracují na své disertační práci. Pokud to-

tiž pustíte do doktorského studia jen velmi málo lidí, nevytvoříte základnu, ze které potom může vyrůst nová kvalita. A tohle je obrovský problém, který by bylo potřeba řešit.

„MÁM VÝHODU, ŽE SI NEVŠÍMÁM, KDYŽ MI NĚKDO NAZNAČUJE, ŽE NĚKAM NEPATŘÍM NEBO ŽE PRO NĚKOGO NEJSEM PŘÍLIŠ CENNÁ A ŽE SI MĚ NEVÁŽÍ. NA TO ALE MUSÍTE MÍT ZNAČNÉ SEBEVĚDOMÍ.“

Vy jste žena, k tomu velice úspěšná. Setkala jste se přesto někdy s nedůvěrou vůči vaší osobě právě proto, že jste žena?

Společnost se mění. Já myslím, že zrovna moje generace je generací na předělu. V Německu byla historiografie hodně konzervativní. Byla doménou pánů profesorů, všem bylo kolem šedesáti let nebo více. Když jsem se na konferenci mezi samými těmito muži objevila, setkávala jsem se s různými reakcemi. Já jsem ale měla štěstí na profesora Patschovského, který byl úžasný a podporoval všechny bez rozdílu. Dnes už jsou ale v Německu profesory moji vrstevníci a ty by ani nenapadlo dělat nějaké rozdíly, protože už vyrostli v úplně jiné společnosti. Tohle se velice rychle změnilo. V polovině devadesátých let jsem ale skutečně zažila takovou tu tradiční, mužskou historiografii (my doktorandi jsme jí říkali „Jurský park“). Jednou jsem šla se svým profesorem na nějakou konferenci, kam mě vzal jako čerstvou doktorandku. Všichni pánové se tam vrhali samozřejmě jen k němu. Já jsem jim podávala ruku, ale úplně mě ignorovali. To se mi samozřejmě stávalo často. Musím říct, že v té době to bylo těžké. Holky, které neměly moc velké sebevědomí, to měly hodně těžké. Mám výhodu, že si nevšímám, když mi někdo naznačuje, že někam nepatřím nebo že pro někoho nejsem příliš cenná a že si mě neváží. Na to ale musíte mít značné sebevědomí.

Jaká byla reakce vašeho okolí, když jste získala grant ERC?

Samozřejmě velmi pozitivní. V prostředí, kde se pohybuju, jsou všichni lidé úspěšní. Tím pádem z toho měli obrovskou radost, protože mě mají rádi. Problém může nastat, když se něco takového stane ve společnosti, kde lidé nejsou úspěšní. Tam pak můžete mít potíže. V mém případě tomu tak ale není.